

ПРИСЛІВНИКОВА ФРАЗЕМІКА В ЗАКАРПАТСЬКИХ ГОВІРКАХ

Анотація. У статті зроблено спробу представити прислівникову фраземіку закарпатських говірок (окремих населених пунктів) як матеріал для укладання діалектних фразеологічних словників та лінгвістичних атласів діалектної фраземіки.

Ключові слова: закарпатські говірки, діалектна фраземіка, прислівникова фраземіка.

Народна фраземіка закарпатських говірок здавна привертає увагу науковців, збирачів і дослідників живого народного слова. Закарпатські говірки, у яких побутують найрізноманітніші шари народної фразеології, становлять значний інтерес для дослідників діалектної фраземіки. У своїй статті “Спостереження над фразеологізмами в говорах Закарпаття” В. Лавер покликається на опубліковану в “Літературній неділі” (1941) працю “Причинки до словаря народного языка” П. Міговка-Сніжника, що в дорадянський час чи не єдиний виявив інтерес до наукового вивчення фраземіки *карпатського діалекту* [Лавер СФЗ, с. 129]. Уточнимо, що у “Причинках” (вони надруковані двома фрагментами: ч. 1 – с. 55–56; ч. 2 – с. 62–63) автор наводить серед іншого діалектного матеріалу, зібраного на прохання Я. Біленького (Стрипського) у селах Колодне (Колодно) і Горбки, зокрема 16 “фраз”: *Въ одно бердо тканѣ!* (Горбки). *Молотивъ, як џѣпъ* (Колодно). *Маѣ языкъ якъ жалѣ* (Горбки). *Одна нога туй, а друга там / або: Бері нѣги подъ себе!* (Горбки). *Не нїкай куды бѣлѣ ворѣны лѣгають!* (Горбки). *Ѣсти прѣсїть!* (на ряндавий топанокъ (черевикъ) (Колодно). *Нѣ шїѣ, нѣ порѣ!* (Горбки). *Такъ рѣбить, якъ въ потвурѣ!* (Колодно). *Лише днїну блѣвить!* (Горбки). *И самѣ собѣ непрїятель* (Колодно). *Лише гѣлову сѣшитъ собѣ* (Горбки). *Дѣбрый бы за смѣртьовѣ!* *Вже й Богѣ забывѣ за нѣго!* (Горбки). *Пушѣвъ на лѣкы, тай не е го й навѣкы!* *Пушѣвъ на дынѣ, тай не е го й на нынѣ!* (Колодно) [7]. В іншій праці В. І. Лавер згадує освітянина П. Світлика, який у 30-х роках минулого століття, надіславши в газету “Подкарпатська Русь” (1932, №№ 34–38) близько сотні усталених виразів, зробив такий допис: “Збирав приповідки з старших, нічого не вийшло, тоді збирав в учнів 15–16 річних...” [Лавер ДФ, с. 112].

Результати багаторічних досліджень говіркової фраземіки Карпатського регіону викладені у близько 30 публікаціях і дисертаційному дослідженні В. І. Лавера [Лавер АДД], у якому проаналізовано понад 10000 фразеологічних одиниць, зібраних у 55 населених пунктах. Обстоюючи лінгвогеографічний аспект у дослідженні фразеології, учений уклав методичний порадище із програмою,

у якій враховано 2435 типових для українських говорів карпатського ареалу фразеологізмів. Народну фраземіку і паремії збирав М. А. Грицак, про що позитивно відгукнувся свого часу С. П. Бевзенко, відзначивши його великий рукописний “Словник українських говорів Закарпатської області” як такий, у якому помітне місце відводиться й діалектній фразеології [1, с. 16]. Чимало діалектних фразем наводиться в коментарях до карт “Лінгвістичного атласу українських народних говорів Закарпатської області” Й. О. Дзензелівського. Для дослідників фразем та інших ідіоматичних зворотів у закарпатських говірках значний інтерес становлять інші праці М. А. Грицака, Й. О. Дзензелівського, а також С. П. Бевзенка, В. В. Німчука, В. І. Добоша, П. М. Лизанця, О. Ф. Миголинець.

Із-поміж публікацій, що фіксують сучасний стан фразеологічної системи, особливо цінними вважаються українські діалектні словники фразеологізмів [6, с. 244]. На матеріалі південно-західного наріччя такі словники підготували Г. Л. Аркушин, Н. Д. Вархол та А. О. Івченко, Н. Г. Кірілкова, Г. Ф. Ступінська, Я. В. Битківська. На матеріалі ж закарпатських говірок лексикографічної праці такого типу поки немає. Тим часом цінний фраземний матеріал зафіксовано у словниках діалектної лексики. Так, понад 200 фразем містить реєстр “Словника закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району” І. В. Сабадоша.

Попри помітні результати у справі виявлення й наукового студіювання діалектної фраземіки у закарпатському говорі чимало явищ залишаються незібраними, невпорядкованими й неопублікованими. Підкреслюючи важливість лексикографічних праць у фіксації багатого фонду стійких сполучень слів в українській мові, широку амплітуду варіювань фразем в ареальній проекції та багатоплановість фразеологічної одиниці, дослідники усе ж зауважують, що словник фіксує певне значення фраземи у конкретній говірці й не передає більшості її семантичних, структурних і стилістичних можливостей (ситуативних, контекстуальних тощо), що можуть виявлятися у говірковому тексті [6, с. 244].

Сучасні мовознавчі студії фразем-регіоналізмів відзначаються різноманітністю підходів і методів їх опрацювання: семантико-тематичного, структурно-семантичного, історико-генетичного, порівня-

льно-історичного, лексико-граматичного, стилістичного. Незважаючи на труднощі, пов'язані зі збиранням, опрацюванням та апробацією методів дослідження, системний збір фразеологічного матеріалу і його диференціація в говірках окремих населених пунктів залишається єдиним надійним шляхом забезпечення якомога повнішої і достовірної фактологічної бази фраземних регіональних словників і атласів [2; 3; 5].

Особливу увагу привертає прислівникова (адвербіальна) діалектна фраземіка, надзвичайно строката за своєю структурно-граматичною організацією. Єдиних, загально визначених позицій щодо обсягу і меж адвербіальної фраземіки у мовознавстві немає. Репертуар адвербіальних фразем у працях В. І. Лавера не дає підстав стверджувати про вичерпне представлення обсягу цієї групи фразем, що побутують у закарпатських говірках.

Основу нашого дослідження склали записи діалектного фраземного матеріалу, здійснені у ряді сіл Іршавського, Мукачівського та Хустського районів. Одиниці, що фіксуються у мовознавчих працях, супроводжуємо паспортизацією й коментарями. У межах фразеосемантичних полів “Темпоральна характеристика”, “Просторова характеристика”, “Інтенсивність і наслідок дії”, “Повнота дії, стану”, “Якість дії, стану”, “Поведінка і стан людини”, “Спосіб дії” виділяємо фразеосемантичні групи.

Темпоральні фраземи. У межах темпоральних фразеологічних одиниць, за висновками дослідників, найпродуктивнішими в українських народних говорах є фразеологізми семантичних рядів ‘ніколи’ і ‘дуже давно’, найбільш численні у фразеосемантичній групі “Час” і різноманітні в ономасіологічному відношенні [4, с. 115].

Фразеосемантична група ‘давно’

Не^н за нашої^й їг^амки (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [не^н за нашої^й їг^амки л^уди хо^дили в постолах / айбо на^много бы^ли май здо^ров’ї / йак мы ти^пир’]. **За чис^кых ма^д’ар** (Зар., Дунк.). **За чис^кых ма^д’арю^ю** (В. Рак., М. Рак.). **При чис^кых ма^д’арах** (Дунк., В. Рак., М. Рак.). **За (при) Мар’її Те^ре^зїї** (Дунк., Чинад.). [коли ўто было / шчи ачий за Мар’її Те^ре^зїї]. Пор.: за Мар’її Терезії (структурно-семантична модель “за + давнього (історичного) володаря” [4, с. 119]. Пор.: за Мар’її Терезії – давна, давно [Лавер МП₁, с. 29].

Фразеосемантична група ‘ніколи’

Йак вб^лос^{’а} на до^лони у^росте (В. Рак., М. Рак., Зар.). [тогда дочекайте^с’а од мене прош^чен^{’а} йак вб^лос^{’а} на до^лони у^росте]. **Йак ми^рт^вый у^стане** (В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). **Йак ми^рт^вый у^стане с того св[’]їта** (Дунк.). [тамте мое слово // тогда буде ми^ежи сими дво^ма л^убою / йак ми^рт^вый у^стане]. **Коли на гор’ї свисне рак** (Чинад.).

Значна кількість варіантів у цій групі фразем із компонентом в основі *вода* зумовлена лексичною варіантністю дієслівних форм *потиче*, *їберне*,

пуде і топоапелятивів *горі потоком*, *горі берегом*, *горі горю*, *горі звором*: **Йак горі вода потиче** (Зар.). [тоўды с’а ўта ко^сиц’а п^рїйме йак горі вода потиче]. **Йак горі потоком вода потиче** (Заб., Зар.). **Йак с’а горі вода їберне** (В. Рак., М. Рак., Зар., Дунк., Бер.). **Йак горі горю вода потиче** (Дунк.). **Коли вода горі берегом пуде**. **Коли ўгору вода потече** (Чинад.). **Йак вода горі звором потиче** (Гор.). [ни^е никай ты / мойа до^н’ко / за о^тым х^лопчиком / бо ўн те^бе то^гды вб^з’ме / йак с’а горі вода їберне]. В основі внутрішньої форми деяких фразем – гідроніми: **Коли Латориц’а горі берегом пуде**. **Коли Латориц’а ўгору потече**. **Коли са Латориц’а їберне у другий б’їк** (Чинад.).

У нашому матеріалі фіксуються фраземи, побудовані за моделлю “на + день святого (церковне свято)”, яка, за А. Івченком, має кілька типів образної мотивації: ФО, у яких використовуються імена справжніх християнських святих, і ФО, у яких використовуються імена фіктивних святих [4, с. 115]. Зазначимо, що в джерелах, указаних автором, матеріалів закарпатських говірок немає.

На с’аті Петра (Білкі, Дунк.). Пор.: на с’аті Петра, шу^тл. – ‘нікогда’ [Лавер АДД, с. 28]. **На с’аті Петра нигда** (Чинад.). **На с’аті Петра ворота** (Бер., Гор.). **На жид’уєс’кі Петра** (В. Рак., М. Рак., Заб., Білки, Дунк.). [майже на жид’уєс’кі Петра ми вернеш доўх]. **На зим’ї Петра** (Бер.). **На с’атойе нигда** (Зар.). **На с’атый нигда** (Добробр., Дунк.). **На Ми^еколы тай ни^еколи** (Бер., Гор.). [Вун усе наоб’їц’ат / а зробит на Ми^еколи тай ни^еколи]. **На к’їн’с’кый ве^лигдин’** (Білкі). Пор.: на кінс’кий великден’; на рахманс’кий великден’ – ніколи [Лавер МП₂, с. 17]. **Н’їгда шуга** (Зар., Іза, Гор.). **Нигда шуга / шуга нигда** (Дунк.). Пор.: Шуга вілаг ‘ніколи’ [Лавер ДФ, с. 117; Лавер МП₁, с. 33]. Нигда шуга. Шуга вілаг – ніколи [Лавер МП₂, с. 17].

На сафатов’ю до^лин’ї – ‘хтозна-коли’ (В. Рак., М. Рак.). [иване коли ўже о^д’аш ми гр’ош’ї / так даўно позычыў им ти / ис с’акыми по^р’атками на сафатов’ю до^лин’ї].

Фразеосемантична група ‘з часом, на майбутнє, на колісь’

На старі дны (В. Рак., М. Рак.). **На стар’ї дны** (Зар.). **На старі ны** (Дунк.). **На стар’ї ны** (Чинад.). **На старус’т’** (Гор.). Пор.: На старі дні – ‘коли людина постаріється’ [Лавер МП₁, с. 30].

На чорний дин’ – ‘час, пов’язаний із певними труднощами у житті (старість, хвороба, нестача коштів і т.п.)’. (В. Рак., М. Рак., Зар., Гор., Чинад.). [т’ашко м р’обила цілоє жит’а а дожилам так што нич им не^е одок’лала на чорний дин’]. Пор.: Залишити на чорний ден’. Залишити на чорну гонину – залишити на гірший день [Лавер МП₂, с. 15].

Фразеосемантична група ‘довго’

Док’ут’ гур та ка^м’їн’а (В. Рак., М. Рак., Заб.). **До к’їн’ц’а с’в’їту** (Чинад.). **До кун’ц’а с’в’їта**

(Гор.). [хот' и много ми наробили б'іды дайакі л'уди / та йа ни^с держу на них зло / най жи^свут' док'ут' г'ур та кам'ін'а]. До страшного суда (М. Рак.). До при^сшеств'їя (Зар.). [розобравис' б'ілити та ачий до при^сшеств'їя с'акый' буде пор'адок].

'дуже скоро звечора' – ис кур'ми [л'ігати] (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [ни ўта ўже |сила / што |была ў |м'ол'одости // ти^с|пир' л'і|гаву с|пати ис кур'ми / бо нич ни^с би^с|р'уву].

'дуже скоро на світанку' – ис кур'ми [вставати] – (В. Рак., М. Рак., Заб.). С к'огутом [уставати] (Гор.). [Ан'ца' усе устайе с к'огутом].

'пізно вночі, під ранок' – у пис'т'і голо^ссы (В. Рак., М. Рак., Зар.), у пис'і голо^ссы (Дунк., Чинад.). [с'а'тый т'а з'наїе дес' хо'диў цілу н'ч прийшоў ис' у пис'т'і гол'д'сы].

По ўс'іх с'а'тых [прийти] – 'запізно, наприкінці' (М. Рак., Зар.). [У дакотрых л'уди ўже привычка прийти дис' по ўс'іх с'а'тых].

Из дн'а в дин' – 'постійно, систематично, безперервно' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). З дн'а на дин' (Чинад.). [кит' 'хоче"ме ти^спир' / д'бы наш'і д'іти ўчили'с'а / та из дн'а в дин' майе"ме за ними никати / бо лиш у к'омп'їути'р'і си'д'ат']. Пор.: День у день (крізь день, при дні). Щодоби, весь час // Постійно. З дня у день [СФУМ, с. 191].

Фразеосемантична група 'завжди, назавжди'

Наўхти^см'ішн'і дны (В. Рак., М. Рак., Заб.). [наўхти^см'ішн'і дны памн'атаву с'в'ойу 'мамку]. Наўхтема лума (Чинад.). Пор.: наўхтема лума (сзакарп., частично гуц.) – "назавжди" [Лавер АДД, с. 22]. Нахтема лума 'назавжди' [Лавер ДФ, с. 117]. Додамо, що в "Методичних порадах до програми збирання матеріалів народної фразеології" в реєстрі фразем є і нахтема – назавжди [Лавер МП₁, с. 33]. Зрозуміло, це прислівник, і його не можна кваліфікувати як фразему.

На фурт (В. Рак., М. Рак., Заб.). [на фурт памн'атаву / йак им ма'л'оду сп'ївала]. Пор.: на фурт (лем.) – "назавжди" [Лавер АДД, с. 22]. Як бачимо, у боржавських говірках також зафіксована така фразема.

На в'іки в'ічн'і (Чинад.). Пор.: На віки вічні. [Лавер МП₂, с. 16]. На н:ишн'ій дин' 'по сьогодні; до цього часу' (В. Рак.). На нишн'ый дин'. На нын'і [Гор.].

Фраземи – просторові характеристики, уживаються у значенні:

'далеко, невідомо куди, невідомо де': За в'ітром [п'їти] (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [а'чий п'їшла за в'ітром та т'ул'ко ходит']. Пор.: піти за вітром, шутл. – піти за вітром + через вуйкові городи, шутл. (бойк., бук.) – "далеко" [Лавер АДД, с. 38]. С'в'іт за очи [п'їти] (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [довели ўже н'а д'іти до того / што мушу ли^сшати д'ом'їўство и іти с'в'іт за очи]. Пор.: Світ за очи, зі сл. піти, побресті, побігти і т. ін. 1. Не вибираючи шляху, нап'яму, без певної мети і т. ін. 2. Невідомо куди; у безвість [СФУМ, с.

634]. У тмы (Іза). [де йсе нас везут у тмы]. 'Високо': на небо [ул'іпи^стис'а, ул'істи, л'іптитис'а, л'істи], [усадити] кого (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [ни мош д'лудити д'іт'вака, д'бы с'а ни л'іпиў на небо, бо найде с'б'і и 'мате'ри б'іды]; 'хтозна-куди, невідомо куди': у Мараморыш скло тоўк'ти ірон. (із наміром ухилитись від прямої відповіді на питання *де йдеи?*). (Доробр.). Пор. синонімічні утворення з такою ж семантикою на небо, у Пігросы (Іза).

Фраземи, що характеризують інтенсивність і наслідок дії

Фразеосемантична група 'швидко, миттєво'

Йин:а нога там / друга туй (В. Рак., М. Рак., Заб.). Йе^н:а нога туй, друга там (Зар., Дунк., Чинад.). Йе^н:а лаба туй, друга там (Довге). [жену т'а ў боўт за х'л'ібом / та йин:а нога там / а друга туй]. Пор.: Йедна нога тут, а друга там. Йедна лаба тут, а друга там [Лавер МП₂, с. 17]. Пор.: Одна нога тут, друга там. Уживається для вираження наказу, прохання або обіцянки дуже швидко сходити, збігати і т. ін. куди-небудь [СФУМ, с. 438].

Лиш гай зашум'іў за ким (В. Рак., М. Рак., Бер., Гор.). [коі загри^м'іло / та так у'т'ік до 'хыж'і / што лиш за ним гаі зашум'іў]. Лим гай шумит' за ким (Зар.). Лем гай зашум'іў за ким (Гор., Чинад.). [Была то не^д'іла / йак в'ол'од'а прийшоў п'їяный / та С'вета коли го ув'ід'іла / так т'ік'д'у / шо лем гай зашум'іў]. Лиш с'а закурило за ким (Заб., Зар., Бер., Гор.). Лим с'а закурило за ким (Дунк.) Пор.: Аж гай гуде (шуміть). Уживається для вираження підсилення якоїсь дії [СФУМ, с. 145].

Нога ногу ни доган'ат' (В. Рак., М. Рак., Заб.). [кой ув'ід'іў д'ідо / што мы іме його чирішн'і / так за нами т'ікаў / што нога ногу ни доган'ала].

П'от кл'іпа 'ока (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад., Бер., Гор.). [п'от кл'іпа 'ока ис стола вс'о было по'їде"но // мус'іли наскоро донош'овати шчи шт'д'с' / бо л'уди были дуже г'ол'он'і]. П'от кл'іп (кл'іпом) 'ока (Дунк.). Пут кл'іпа 'вока (Гор.) [тот так скоро ўт'ік / пут кл'іпа 'вока не было го 'видко]. Пор.: іт'ї пуд кл'іпа 'ока "швидко рухатися" [Лавер ВФ, с. 82]. Пор. також: Пудкл'іпа око – 'негайно, швидко' [Лавер МП₁, с. 20]. Пудкл'іпа око – 'зненацька' [Лавер МП₁, с. 20]. Пудкл'іпа око – 'обов'язково' [Лавер МП₁, с. 20]. Під кл'іпа око; пуд кл'іпа оком 'швидко' [Лавер МП₁, с. 30]. Пор.: Пут кл'іп 'ока – швидко, миттєво [ССк, с. 144]. Пор.: Як (рідше тільки) оком моргнути (мигнути, кліпнути і т. ін.). Дуже швидко, миттєво [СФУМ, с. 405].

Фразеосемантична група 'довго, неквапливо, повільно'

За смир'т'д'ў [п'їти], загнати кого (В. Рак., М. Рак., Заб., Чинад.). За смир'т'д'ў [пуйти] (Бер., Гор.). За смертиў [п'їти], загнати кого (Зар., Дунк., Чинад.). [с'о'го ч'ол'д'в'іка ни за чим ни мош г'нати, бо ўн ва'лоўше"н лиш за смир'т'д'ў п'їти].

Пор.: **Як за смертю**, зі сл. **збиратися**. Дуже довго [СФУМ, с. 670]. **Пўти у при'спон'оїе** – ‘надовго затриматися’ (В. Рак, М. Рак.). **Пўти у при'спон'у** (Зар.). [бўз'уўно / у при'спон'оїе пўшоў, кит' го так доўго ни'їе]. **Так ги на 'завтра** (Довге). **Нога поза н'огу**. **Нога за ног'оу** (В. Рак., М. Рак.). **Бес 'тыжн'а дин'** – ‘недовго’ (М. Рак., Страб.).

Фразеосемантична група ‘ступінь вияву ознаки і дії’

В обстежених говірках закарпатських сіл побутує велика кількість компаративних (порівняльних) фразем. Нашу увагу привернули лише деякі вузькокальній вирази. **Ги пов'чан'ський дзвўн** – ‘дуже голосно’ (В. Рак.).

До 'нитки [змокнути] – ‘вщент, повністю’ (В. Рак., Зар.). Пор.: Змокнути до нитки. Змокнути до рубц'а – сильно змокнути [Лавер МП₂, с. 17]. **До (останньої) нїтки**, зі сл. пром'окнути, м'окрий, пром'оклий і т. ін. Наскрїзь, повністю, зовсім [СФУМ, с. 434–435]. **Йак из-п'од зим'л'ї** – ‘тихо’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [далека дорога так умотала ч'ол'в'їка / што ўўн гов'орїў йак из п'од зим'л'ї]. Пор.: **Як (мов, н'аче і т. ін.) з-п'од землі**. 1. Зі сл. з'явитися, вигулькнути і т.ін. Раптово, несподівано. 2. Зі сл. голос. Дуже глухий, далекий [СФУМ, с. 262]. **Уд а до йа** – ‘від початку й до кінця’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [їе ў нас у сил'ї така ж'она / йа'ка вс'о 'хоче знати уд а до йа]. Пор.: **Від а до я (до зе)**. Від початку до кінця; все [СФУМ, с. 19]. **До к'оп'їйки** – ‘повністю’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [о'тиц' ули'чи'ў | сынови ў'с'о до к'оп'їйки / а т'бму шчи й так 'было мало // х'от'їў 'бўлше]. **До куп'їки [ул'їчити]** (Гор.). [Вўн такий ж'йд / шо вс'о ти до куп'їки ул'їчит']. Пор.: **До коп'їки (коп'їечки)**. Повністю, все, нічого не залишаючи (про гроші) [СФУМ, с. 307]. **Догде 'лабы** – ‘без винятку’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк.). **Дагде 'лабы** (Чинад.). [їд'їт' ми з о'чи догде лабы / бо ни' х'дчу вас ни' йїн'ого в'їд'їти]. Пор.: **до лабы 'все'** [Лавер ДФ, с. 123]. Пор.: **Догде лабы діти** – всім. Догде лабы вигнати. Догде лабы повмирати. Догде лабы повбивати – усіх [Лавер МП₂, с. 17]. **На шир'оку н'огу [жити, матися]** – ‘заможно, розкішно’ (В. Рак., Зар., Гор., Чинад.). [Васил' добре зараб'л'їє у м'оск'в'ї а ж'она му жи'єве на шир'оку н'огу]. **Раз-два** – ‘негайно’ (В. Рак., М. Рак., Зар., Гор., Дунк., Чинад.). [ану йд'їт' спати 'нарас айбо раз-два].

Ни ў чис'т' ни ў славу – ‘безглуздо, безрезультатно, безславно’ (Дунк., В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). **Ни во славу** (Іза). **Ни'е ў'зат ни'е ў'перет** – ‘ніяк, безуспішно, на одному місці’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). Як синонімічні уживаються фраземи **ни в м'їх ни в 'тайстру** – ‘мало, незначно, несуттєво, нікуди не годиться’ (Зар., Дунк., Чинад.). [тўл'ко с'те 'мало бакла'жанўў нарвали / ни ў м'їх ни ў 'тайстру]. **Ни туды ни с'уды** (В. Рак., Зар., Дунк., Гор.). **Ни туд а ни с'уд а** (Чинад.).

На нич [зый'ти, пўти] – ‘безславно, марно закінчитися’ (В. Рак., М. Рак., Дунк., Чинад.). **На нич [ис'терти]** – повністю знищити, зруйнувати’ (Зар.). Пор.: **изый'ти на н'їч** – зійти нінащо [ССк, с. 190]. **Зый'ти на фуч** – т.с., що зый'ти на нич. Пор.: **изый'ти на фуч** – те саме, що **изый'ти на н'їч** [ССк, с. 402]. **На 'вітер [пўти]**. **На 'божойе [пўти]** (В. Рак.). **За 'в'їгром [пўти]** (Бер., Гор.) – ‘даремно, марно, втрачено’. Пор.: Пішло на вітер. Пішло на божойе. Пішло на нич – витратити гроші без будь-якої користі для себе [Лавер МП₂, с. 11; 17].

Фразеосемантична група ‘невідомо де, невідомо куди’

Ни слуху ни 'духу (В. Рак., Чинад., Зар.). **Ни слуху ни 'в'їсти** (В. Рак.). Пор.: Н'ї слуху н'ї духу. Н'ї в'їсти духу – невідомо де, куди [Лавер МП₂, с. 17].

До галибы [їти, пўти]. **На галибу [їти, пўти]** (В. Рак.). [їдеш на галибу]. Пор.: Іти до галиби – невідомо куди [Лавер МП₂, с. 17]. **На н'ев'ойу [їти, пўти]** (В. Рак., М. Рак., Іза). [де на н'ев'ойу їдеш]. **На н'е"в'ойу [їти, пўти]**. Уживаються з виразною експресивністю. Пор.: вигук **де ў галибы**.

Фраземи, що характеризують повноту дії, стану

Фразеосемантична група ‘багато, дуже багато’

Вўц'уў йак куц'уў (В. Рак., М. Рак., Заб.). [п'раўду кажут' л'уди' / ош вўц'уў йак куц'уў / а мати йї'на]. **Йак листу и травы** (В. Рак.). [с'ого р'оку грибўў у хашчи йак листу и травы]. **Йак ни'с'їяного маку** (М. Рак., Чинад., Бер.). **Йак зв'їзд на ниб'ї** (Заб., Зар., Дунк., Чинад., Бер.). Пор.: **Як зїрок на небї**. Дуже багато, велика кількість [СФУМ, с. 265]. **Он' кым'сит'** (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [у нашўў р'їц'ї тўл'ко рыбы розви'лос'а / он' кым'сит']. **П'бўні ж'мин'ї** (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). **Х'дт' боўч гати** (В. Рак., М. Рак., Заб.). [р'ўк тїпир' тўл'ко ўродило бул' х'дт' б'бўч гати]. Пор.: **Хоч гр'блю (гати) гати**. Дуже багато, велика кількість кого-, чого-небудь [СФУМ, с. 147]. **Латориц'у гати ти мош** (Чинад.). **Ги бы вода на'несла** (Дунк., Чинад.). **От 'Кыйева до 'Гыйева** (В. Рак.). Пор.: Од Кий'ова до Гай'ова. Од Кий'ова до Гай'ова – далека відстань [Лавер МП₂, с. 33].

До шийї [мати] (Зар.). **Поверх г'ол'вы [мати]** (В. Рак., Чинад.). [дай му 'покуў майе б'їды 'поверх г'ол'вы]. **Йе доста кому** (В. Рак., Зар., Дунк., Іза, Чинад.). [Йе му доста]. **Повн'ї зубы [мати]** (Іза). [Майе 'повн'ї зубы] – про проблеми, неприємності, труднощі, випробування тощо.

Фразеосемантична група ‘мало, небагато, трохи’

Йак 'чорного за 'нўх'ом (В. Рак., М. Рак., Дунк.). **Ги 'чорного за 'нўх'ом** (Зар.). **Ги 'чорного за 'н'дх'ом** (Чинад.). [ниїє в н'ого и тўл'ко 'чести йак 'чорного за 'н'дх'ом]. **Раз у рот** (Дунк., В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). **Два раз у рот** (Дунк., Чи-

над, В. Рак., М. Рак.). [Не^н мусиш ус^о істи ле^м хѳт^р раз у рот ѳз^лми]. [вела два раз у рот та й по^бігла на ав^тобус]. Пор.: **раз у рот** – один ковток [ССк, с. 324].

Фраземи, які характеризують якість дії, стану

Ги ў чорта у дв'ўрци – 'погано' (Довге). **Гаром понатройе** – 'будь-як, абияк' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). [ў мене дв'і дѳн^кы / аїбо так'і ги бы ни ѳд йи^н:ѳй мате^ри / старша робит' ўс^о до прикладу / а молотша гаром понатройе]. Пор.: *гаром понатрое* "будь-як говорити (робити)" [Лавер Інт., с. 204–205]. Пор.: **гаром понатройе** – неякісно, нашвидкуруч, якнебудь [ССк, с. 45].

'Як належить; як слід' – **До р'аду** (В. Рак., М. Рак., Зар.). **До пор'атку** (Заб.). **До шору** (Дунк.). [тоўсто нам треба л'уди думати кої будеме ўби^ерати при^зидента обис^{ме} с'а ни^е ўпчаловали ўже ни^е йи^еден наміниў нам горы й долы а ни^е зробиў до^раду нич].

З ни^есолеными бога^чами – 'будь-як, якось' (В. Рак.). [йа ўже дѳбуду до п'індзійі и з ни^есолеными бога^чами].

И бѳгу весе^ло, *ірон.* – 'несподівано, нестандартно, непередбачувано' (Дунк.). [так ис' доладила што и бѳгу весе^ло].

Назу^бок [знати] – 'напам'ять' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад., Бер., Гор.). [Уже м з^нала назу^бок, кўл^ко котра ко^рова даїе моло^ка]. Пор.: **На зубѳк**, зі сл. вивчити, знати *і т. ін.* Дуже добре, ґрунтовно [СФУМ, с. 274].

Фразеосемантична група 'ледве, ненадійно'

На смѳл'ах [де^ржати^с'а] – (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк.). [ѳта л'устрада в спални **де^ржи^ц'а на смѳл'ах** // скоро упаде кѳмус' на гѳлѳву]. **На доброму слѳві [де^ржати^с'а]** (В. Рак., М. Рак.). **На чесному слѳві [де^ржати^с'а]** (В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). [ис'а картина висит' на **чесному слѳві**]. Пор.: **Тримати^ся (де^ржати^ся) на соломі нці (на павуті нці)**. Перебувати в заґрозливому, безнадійному становищі; бути близьким до заґибелі [СФУМ, с. 723].

Фразеосемантична група 'чисто, охайно'

Ги в шка^тул'ці (В. Рак., Заб., Дунк.). [у газ^дын'і вс'ѳ мае^е быти так ги в шка^тул'ці]. **Йак у зир'кал'і** (Дунк.). **Йак у св'іт^лици**. **Ги в кор'газ'і** (Дунк.). **Йак у па^тыц'і** (Гор.). **Ги у па^тиц'і** (Довге). **Йак у по^гар'і** (Дунк.). **Йак у по^гарчику** (М. Рак.). З іншим значенням уживається ця фразема у говірці села Заріччя: **йак у по^гарчику** – 'заможнo, баґато'. У селі поширена приказка *скрайчику у золотому по^гарчику*. Мешканці села Заріччя зводять нові розкішні будинки на околиці села (скрайчику). Звідси і приказка. Пор.: у зѳлѳтѳму по^гарчикові [жити] – 'заможнo, у достатку' (Довге).

Муха с'а гон:а рошчах^нути^е (В. Рак., М. Рак., Заб., Дунк.). **Муха бы с'а рѳшчах^нула** (Зар.). **Так шчо вош рошчахне^нс'а** (Довге). [ренде^ншно харит' мойа ни^в'істка ў хыжи //

коли не^н заїду / так ў нийі што му^ха с'а гон:а рошчах^нути^е].

Фразеосемантична група 'точно, пунктуально'

Ги к'нишка пише (В. Рак., Дунк., Чинад.). **Йак го^динка** (Дунк.). **Йак у па^тиц'і** (Дунк.). **Йак у па^тиц'і** (В. Рак., М. Рак., Заб.). [вы нич ни утайили / ўс'ѳ с'те док^лали^е ме^н'і йак у па^тиц'і]. Пор.: Як в аптеці. *жарт.* Дуже точно [СФУМ, с. 20]. У говірці с. Довге вислів **ги ў па^тиц'і** вживається у значенні 'чисто'.

Фразеосемантична група 'будь-як, неакуратно, неохайно, хаотично'

Галым-балым (Іза). Див. також **Гаром понатройе**.

Ги бы вода нанесла (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк.). [так ис' поскладала цур'а ги бы вода нанесла]. **Гады с'а вержут'** (Чинад.) [с^коро у с'ўў кучи гады с'а вержут']. **Лиш гада ни^ейе** (Іза). **Чорт бы нѳгу (лабу) зло^миў** (В. Рак., М. Рак., Дунк., Зар., Чинад.).

Йак чорт на ди^рин'кы (Довге). [убраўс'а йак чорт на ди^рин'кы].

Кур'ом на с'м'іх – 'абияк' (В. Рак., М. Рак., Заб., Дунк., Зар., Чинад.). [приче^нсаўс'а ги кур'ом на с'м'іх]. Пор.: **Кўрям (кўрці, людям) на сміх**. Щѳб викликати ґлузування // Для ґлузування [СФУМ, с. 670].

Фразеосемантична група 'затишно, безтурботно'

Йак у Бога за па^зухѳ (В. Рак., М. Рак., Заб., Дунк., Зар., Чинад., Бер., Гор.). [ли^ешила^с'а си^ерўткоў жила дуже т'ашко ни^еколи ни^е з^нала за добройе ти^епир' ѳд:алас'а и жи^еве йак у бога за па^зухѳ]. Ця фразема може вживатися з варіацією компонентів: замість *Бог* виступають синоніми *Господь, Исус Христос*: **Йак у Христа за па^зухѳ** (Дунк., Чинад.).

Фраземи на позначення способу дії:

За милу дѳшу – 'з радістю, охоче' (Дунк., Чинад.). [ус'ѳ плаг'а што ў н'а йе лишу ти за милу дѳшу]. У говірках с. Заріччя, В.Раковець, М.Раковець ця фразема має інше, антонімічне значення: 'нізащо, у жодному разі'. [за милу бы дѳшу не даў май дешевѳво / та^кый ску^пый].

На д'аку [зробити, учинити, говорити, казати] – 'приємно, доґідливо, на доґоду' (В. Рак., М. Рак., Дунк., Зар., Чинад.). Пор.: *учинити д'аку* кому, *учинити на д'аку* кому – 'сповнити бажання чие' [Лавер ДФ, с. 117]. На д'аку зробити кому. На д'аку учинити кому – задовольнити бажання [Лавер МП₂, с. 16]. Пор.: **зробити на в^д'аку** – виконати чие-небудь бажання, прохання [ССк, с. 36]. **Не на д'аку [зробити, учинити]** (М. Рак.). **Не на в^д'аку [зробити, учинити]** – 'не на доґоду' (В. Рак., М. Рак.).

На ѳко – 'приблизно, наближено, неточно' (В.Рак., М. Рак., Дунк., Зар., Гор., Чинад., Бер., Гор.). [типир' на городах ўс'ѳ сад'ат за шпарґѳ а даўно м'ір'али на ѳко і тоже шоры были руні]. [Йа коли кексы п'ічу / ни^гда не м'ір'аву / йа так

на око]. Пор.: Давати на око – приблизно [Лавер МП₂, с. 18]. Пор.: **На око**. *перев. зі сл.* визначати, прикидати, рахувати і т. ін. Без точного підрахунку, обчислення, вимірювання іт. ін; приблизно [СФУМ, с. 463].

На р'озум – ‘зрозуміло, ясно’ (В.Рак., М.Рак., Дунк., Зар., Чинад.). [бо йа ти шчи коли казала на р'озум п'ути до майстра а не сам'ому бабрати]. Пор.: **на р'озум** – ясно, по поправді [ССк, с. 320].

На ск'ору руку – ‘нашвидкуруч, поспіхом’ (В.Рак., М.Рак., Зар., Чинад.). [док'ут' д'іти по'уставляли спек'лам ко'лач на ск'ору руку]. Пор.: на скору руку [Лавер МП₁, с. 30].

На см'іх [учи'нити, зроби'ти, говори'ти, казати] (В.Рак., М.Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). Пор.: **уз'яти нап'ом'іх** – насміятися над ким-небудь [ССк, с. 192].

На збыт [говори'ти, казати] – ‘на глум, на жарт’ (Зар., Білки). ‘Навпаки, не так, як інші, всупереч кому, чому, глузливо’: **Нарубы** [говори'ти] (В.Рак., М.Рак., Заб., Зар., Дунк.). **Нарубы** [говори'ти] (Чинад.). **На'к'ур** [говори'ти, учини'ти] (Зар., Дунк.). **На уверткы** [говори'ти] (Чинад.). [йак мош быти с так'ыми л'уд'ми / коли ты йім каже"ш йе"н:о / а ўни т'об'і д'ругоіе / нарубы].

Рас п'л'унути – ‘легко, невимушено, без особливих зусиль’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Дунк., Зар., Чинад.). [за йаку бы с'а р'об'оту ни" й'миў / ў то й'ому рас п'л'унути]. Пор.: **Як (раз) плюнути**. Дуже просто, легко, швидко [СФУМ, с. 521].

Фраземи, які характеризують поведінку і стан людини

Бе"с:ебе – ‘неврівноважено’ (В.Рак., М.Рак., Зар.). **Йак не ў с'об'і** (Чинад.). [ці'лий дин' гу'л'укат' бе"с:ебе]. Пор.: **бе"с:ебе** – ненормальний; божевільний [ССк, с. 328].

Ги по йайц'ох [ходи'ти] – 1. ‘повільно, обережно’ (В.Рак., М.Рак., Заб.). 1. [рушайс'а / сыне / ни ходи ги по йайц'ох]. 2. ‘гордо, пихато’ [Ус'о си"ло знало / ош су"с'іц'ка Ан:очка ходить дуже напаран:о / ги по йайц'ох]. **Ги мижи йайиц'ми** [ходи'ти] (Зар.). [коли на д'орішку ис к'рошки упаде дошч / та г'реба по н'уў ходи'ти ги мижи йайиц'ми / бо дуже х'овс'ка].

Йак пес из Де"бре"цена [вернутися] – ‘безрезультатно, безуспішно, ні з чим’ (В.Рак., Дунк.). [ци м'ного уходиў / вернуўс'а йак пес из Де"бре"цена]. **С п'р'ожн'ыми (пустыми) руками [п'ути]** (В.Рак.). **Ни с чим [п'ути]** (Дунк.). Пор.: Піти без буд' здоров – без нічого піти [Лавер МП₂, с. 18].

Йак п'ч'ола у в'ўчко [графити] – ‘влучно, дотепно, доречно’ (про мовлення) (Дунк.). [еґе йак мар'а радичина ўп'ов'іла оле"н'і / йак п'ч'ола у в'ўчко графита].

Ко'лач за ко'лач, ірон. – ‘зуб за зуб, як помста’ (Дунк., Зар.). [но не"бого ты ме"н'і учи"нила ти"пир' йа т'об'і / ко'лач за ко'лач].

К'ому што мило – ‘кожному мило своє’ (В.Рак.).

Нога ў н'огу – ‘разом, одностайно’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Зар.). [о'бы щчас'ливо про'жити жит'а / ч'ол'в'ік из жо'ноў ўсе мавут' ити нога ў н'огу]. Пор.: **[Нога] в н'огу**. 1. Одночасно, в такт з іншими. 2. З ким-чим, перен. Нарівні з ким-небудь, злагоджено в діях та поглядах, відповідно до чогось [СФУМ, с. 437].

Ни" вс'і ниткы ў бирд'і – ‘не так, як належить (про внутрішній стан людини)’ (Дунк.). [ой н"бого видаў у тебе н:ис' не" вс'і ниткы ў бирд'і]. У боржавських говірках ця фразема не вживається у жодному з тих значень, які наводяться у працях В.Лавера. Пор.: не вс'і нитки в берді – про розумово обмежену людину; про людину з психічними вадами [Лавер МП₁, с. 16]. Пор. також у мараморських говірках: **не" вс'і ниткы в бирд'і** – нездорово, погано [ССк, с. 22].

С'л'ід у с'л'ід (В.Рак., М.Рак., Заб., Чинад.). **Йак пут х'в'ост'а** [Бер.] – ‘слідом’. [с'л'ід у с'л'ід за мноў ус'і п'шли на дараба / бо'йац'а / ош буде лиш у мене ўс'о ў пор'атку]. Пор.: **Іті / піті слідом за ким (по слідах чийх)**. Діяти, робити щонебудь так, як хтось інший, наслідувати когонебудь [СФУМ, с. 280].

Феле мад'ар феле тоўт – ‘незрозуміло’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Дунк.). [к'ул'ко рас го шт'ос' ни заз'відаву а ўн' ўсе феле мад'ар феле тоўт]. Пор.: *феле мад'ар феле тоет* (жарт., сзакарп.) “говорити незрозуміло” – угор. діал. *féle mágyar / féle toth* [Лавер ДБ, с. 38]; *феле мад'ор / феле товт*, шути. – “говорить непонятно” [Лавер АДД, с. 41].

Х'от' кам'ін'ом у г'ол'ову х'от' г'ол'ов'ю у кам'ін' – ‘однаково, марно’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Дунк.). [кит' л'уди ни будут' чути йи'ден д'ругого / то тоґды х'от' кам'ін'ом у г'ол'ову х'от' г'ол'ов'ю у кам'ін']. **Х'от' г'ол'ов'ю у стоўпа, х'от' ст'оўпом у г'ол'ову** [Гор., Чинад.] [л'убу не пой'ме і с'атый Петро / йіў йан:о говориш / а она ўсе с'воіе / та х'от' г'ол'ов'ю у стоўпа / х'от' ст'оўпом у г'ол'ову].

Фразеосемантична група ‘без причини, раптово, зненацька’

Без бут'те бога (В.Рак., Дунк.). **Без бут'те зд'р'ов'і** (Чинад.). **Ни" с'іло ни" ў пало** (В.Рак., М.Рак.). [н'с'а жо'на ўсе ўп'ов'іс'т' та'коіе што ни" с'іло ни" ў пало]. **Ни" с'іло ни" ўс'тало** (Заб.). **Ни" с':ого ни" с'того** (В.Рак., Чинад.). [петрик п'д'ийшоў до ми'колкы и ни" с':ого ни" с'того к'опнуў 'го по н'д'з'і]. Пор.: **Ні з тоґо ні з с'боґо**. Без будь-якої причини, без жодного приводу; несподівано, раптово, зненацька [СФУМ, с. 715].

Фразеосемантична група ‘стосунки між людьми’

Душа в душу [жити] – ‘у злагоді, мирно, дружно’ (В.Рак., М.Рак., Зар., Чинад.). Пор.: душа в душу 1) жити в злагоді; 2) бути в добрих стосунках [Лавер МП₁, с. 12]. Пор.: **душ'а в д'ушу, зі сл.** жити. Дружно, у злагоді [СФУМ, с. 225].

Йак пес из мачкѡў [жити] – ‘вороже, сварливо, недружно’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). [ѡтколи Иван Мигал’а Пе’тровога ў’заў мѡйу Ан’очку / утѡг’ды мы ни’ майеме миру ў хьжи // жи’веме йак пес из мачкѡў]. **Йак пес ис куткоў** [Бер., Гор.]. Пор.: **Як (мов, нѡби і т. ін.) кѡт (кѡшка) з собѡкою, зі сл. жити.** Без злагоди, постійно ворогуючи, сварячись і т. ін. [СФУМ, с. 298].

На в’ѡру [брати, взѡти, попрѡсити, давати] – ‘у борг’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Бер., Гор., Дунк., Чинад.). **На бѡрѡду [брати, взѡти, попрѡсити, давати]** (Бер., Гор.). [ў’з’ала на в’ѡру зерна / бо кури ни’чим гѡдѡвати/ а платн’у шчи ни дали]. Пор.: **брати на в’ѡру**, карп. – ‘братъ в кредит’ [Лавер АДД, с. 14]. Давати на в’ѡру – давати в борг [Лавер МП₂, с. 18].

На йѡн:ўў дз’ам’і – ‘разом, спѡльно, водночас’ (В. Рак., М. Рак.). [досу’дилис’ме учи’нити дв’і свѡл’бы на йѡн:ўў дз’ам’і]. Пор.: **на вднўй дз’ам’і** – одним коштом (переважно в сполученнѡ зі словом *свѡльба*) [ССк, с. 64].

По н’ѡму [говорити] – ‘на догоду’ (В. Рак., Іза). [не свѡжайс’а з дурн’ом а говори по н’ѡму].

С’лово по’за с’лово – ‘слово за словом, реплѡка за реплѡкою’ (В. Рак., М. Рак., Зар., Дунк., Чинад.).

[доўго моў’чаў а дале с’лово по’за с’лово та й дўйшло до с’вады]. Пор.: **С’лово по’за с’лово** – слово за словом [ССк, с. 335].

У фраземѡцѡ закарпатських говѡрок вѡдображено оригѡнальний спѡсѡб мислення, характерний побут, звичѡї, ѡсторичний досвѡд мешканцѡв села. Представленим у цѡї статтѡ матерѡлом далеко не вичерпується багата прислѡвникова фраземѡка, яка разом з дѡслѡвною становить, як вѡдомо, найчисленнѡшу структурно-семантичну групу фразем.

Для прислѡвникової фраземѡки обстежених говѡрок характерна лексична, фонетична, акцентуѡцѡнна і граматична варѡантнѡсть, системнѡ (синѡнимѡчнѡ й антонѡмѡчнѡ) вѡдшєння. Архаїзованѡ лексичнѡ, фонетичнѡ і граматичнѡ форми засвѡдчують старожитнѡсть закарпатських говѡрок і активне функцѡнування у мовленнѡ осѡб незалежно вѡд вѡкової категѡрѡї чи роду занятъ. Продуктивними виявилися адвербѡлізованѡ прийменниковѡ-ѡменниковѡ форми. На часѡ – виявленнѡ ще не зафіксованих явищ у дѡлектнѡй фраземѡцѡ окремѡх населених пунктѡв, рѡзноаспектне дослѡдження і лексикографѡчне впорѡдкування зѡбраного матерѡлу, зрештою укладання фраземникѡв говѡрок.

СКОРѡЧЕННЯ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТѡВ

Бер.	с. Березовѡ Хустського району
В. Рак.	с. Великий Раковець Іршавського району
Гор.	с. Горѡнчѡво Хустського району
Гор.	с. Горѡнда Мукачѡвського району
Дорѡбр.	с. Дорѡбрѡтово Іршавського району
Дунк.	с. Дункѡвиця Іршавського району
Заб.	с. Заболѡтне Іршавського району
Зар.	с. Зарѡччѡ Іршавського району
М. Рак.	с. Малий Раковець Іршавського району
Страб.	с. Страбичѡво Мукачѡвського району
Чинад.	с. Чинадѡйѡво Мукачѡвського району

СКОРѡЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

- Лавер АДД – Лавер В. І. Фраземѡка українських дѡлектов Карпатського рѡгѡну. – Авторѡф. дис. ... докт. фил. наук. – К., 1992. – 50 с.
- Лавер ВНФ – Лавер В. І. Вѡдображеннѡ в народнѡй фразеѡлогѡї давнѡї матерѡльної і духовнѡї культури Українських Карпат // Тѡзи доп. наук.-практ. конф. ‘Рѡль пам’ѡток етнографѡї та фольклору в комунѡстичному вихованнѡ трудѡщих’. – Ужгород, 1985. – С. 97–98.
- Лавер ВФ – Лавер В. І. Взаємѡдѡя української дѡлектнѡї і лѡтературнѡї фраземѡки // Науково-технѡчна рѡволюцѡ і сучаснѡ процѡси розвитку лѡксѡки української народно-рѡзмовнѡї мѡви: Тѡзи доп. Респ. конф. (Ужгород, листопад, 1989 р.). – Ужгород, 1989. – С. 81–82.
- Лавер ДБ – Лавер В. І. Дерѡвацѡйна база фразем українських говѡрѡв Карпатського рѡгѡну // Acta Hungarica, 1995. – Ужгород, 1997. – С. 32–40.
- Лавер ДФ – Лавер В. І. Дослѡдження дѡлектнѡї фразеѡлогѡї в лѡнгѡгеѡграфѡчному аспектѡ // Дослѡдження лѡксѡки і фразеѡлогѡї говѡрѡв Українських Карпат: Тематичний зб. – Ужгород, 1982. – С. 110–126.
- Лавер Інт. – Лавер В. І. Інтѡпрѡтацѡя традицѡйних та ѡншѡмовних нашарувань в сферѡ фразеѡлогѡї українських говѡрѡв району Карпат // Лѡксѡка української мѡви у її зв’ѡзках з слов’ѡнськими і неслов’ѡнськими мѡвами: Тѡзи доп. – Ужгород, 1982. – С. 204–205.
- Лавер МП₁ – Лавер В. І. Мѡдѡдичнѡ поради до програми збираннѡ матерѡлѡв народнѡї фразеѡлогѡї. – Ч. І. – Ужгород, 1982.
- Лавер МП₂ – Лавер В. І. Мѡдѡдичнѡ поради до програми збираннѡ матерѡлѡв народнѡї фразеѡлогѡї. – Ч. ІІ. – Ужгород, 1982.

- Лавер СФЗ – Лавер В. І. Спостереження над фразеологізмами в говорах Закарпаття // Культура та побут населення Українських Карпат. – Ужгород, 1972. – С. 129–131.
- Лавер ФГ – Лавер В. І. Фраземіка говорів Закарпаття у її зв'язках з іншими українськими говорами Карпатського регіону // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні: Матеріали наук.-практ. конф. (Ужгород, 5–6 травня 1992 року). – Ужгород, 1992. – С. 203–206.
- ССк – Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 2008.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко С.П. Актуальність вивчення української діалектної фразеології // Мовознавство. – 1974. – № 2. – С. 15–19.
2. Бігун М. Фраземіка у говірці села Великий Раковець Іршавського району Закарпатської області // Студії з філології та журналістики. – Вип. 2: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. студ. та аспірантів “Актуальні проблеми філології та журналістики” (Ужгород, 10–11 квітня 2014 р.). – Ужгород: Вид-во ФОП Бреза А.Е., 2014. – С. 23–29.
3. Галас А. Спостереження над говірковою паремією і фраземікою // Сучасні проблеми мовознавства і літературознавства (Зб. наук. праць). – Вип. 12. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. До 100-річчя М.А.Грицака. – Ужгород, 2008. – С. 109–111.
4. Івченко А. Темпоральна фразеологія українських народних говорів: ономазіологічний аналіз семантичних рядів ‘ніколи’ і ‘дуже давно’ // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (зб. наук. праць). – Вип. 2. – Ужгород, 2000. – С. 114–122.
5. Кинів Л. Оказіональні фраземи у говірці села Заріччя Іршавського району Закарпатської області // Студії з філології та журналістики: зб. наук. праць. – Вип. 4. – Ужгород: Гражда, 2016. – С. 93–95.
6. Коваленко Н.Д. Вияв багатоплановості фразеологічної одиниці в діалектному тексті // Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст [тези доп. міжн. конф.] / За ред. П. Ю. Гриценка. – К.: КММ, 2014. – С. 244–248.
7. Міговк-Сніжник П. Причинки до словаря народного язика // Літературна неділя. – 1941. – Р. 1. – Ч. 1. – С. 55–56; Ч. 2. – С. 62–63.

Alla Halas

Adverbial phraseology in the Transcarpathian dialects

Summary. An attempt to introduce adverbial phraseology of Transcarpathian dialects (some localities) as a material for laying idiomatic dialect dictionaries and linguistic atlases of dialect idioms is offered in the article.

Key words: *Transcarpathian dialects, dialect phraseology, adverbial phraseology.*

Одержано 25.05.2016 р